

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антофійчук В. Євангельські образи в українській літературі ХХ століття. / В. Антофійчук. – Чернівці : Рута, 2001. – 335 с.;
2. Бердяев Н. Новое средневековье // Философия творчества, культуры и искусства / Н.Бердяев: У 2 т. – М. : Искусство, 1994. – Т.1. – С. 406-485;
3. Бердяев Н. Самопознание. / Н.Бердяев - М., 1990. – 148 с.;
4. Литературная энциклопедия терминов и понятий /глав. ред. А.Н. Николюкин.- М. : НПК «Интелвак». – 2001. – 1598 с.;
5. Мельник Я. Иван Франко й Biblia Аросуґра / Я.Мельник – Л. : В-во Українського католицького університету, 2006. – 512 с.;
6. Мильков В.В. Древнерусские апокрифы / В.В. Мильков – СПб. : Из-во РХГИ, 1999. – 896 с.;
7. Пелешенко Ю. Основні проблеми дослідження української літератури епохи Середньовіччя / Ю. Пелешенко // Проблеми розвитку родів і жанрів в українській літературі: Збірник наукових праць /відповід. ред.-упоряд.М.Я. Вишняк. – Сімферополь : Світ, 2009. – С.107-128;
8. Рассел Б. Історія західної філософії. / Б.Рассел. – К. : Основи, 1995. – С.632;
9. Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів / Зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко. – Т. П: Апокрифи новозавітні. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 532 с.

Кость С.С. (Львів, Україна)

Карел Зап про польську літературу (за публікаціями журналу «Časopis českého muzea»)

У статті проаналізовано публікації Карела Запа про польську літературу у чеському журналі «Časopis českého muzea». Автор доводить, що Карел Зап ґрунтовно досліджував польський літературний процес від епохи Відродження до середини ХІХ ст. Знайомив чеських читачів із творчістю польських письменників, а також із змістом польських періодичних видань, що стосувалися питань історії, культури, народознавства.

Ключові слова: Польська література, Карел Зап, українсько-польські взаємини, Іван Франко.

В статті проаналізовані публікації Карела Запа о польской литературе в чешском журнале «Časopis českého muzea». Автор доказывает, что Карел Зап обстоятельно исследовал польский литературный процесс от эпохи Возрождения до середины ХІХ в. Знакомил чешских читателей с творчеством польских писателей, а также с содержанием польских периодических изданий, касающиеся вопросов истории, культуры, народоведения.

Ключевые слова: Польская литература, Карел Зап, украинские-польские отношения, Иван Франко.

The article analyses K. Zap's publications about the Polish literature in the Czech magazine «Časopis českého muzea». The author proves that Karel Zap investigated thoroughly the Polish literary process from the Renaissance period to the middle of the ХІХ century, familiarized the Czech readers with the works of Polish writers, as well as with the contents of Polish periodicals concerning history, culture and ethnology.

Key words: Polish literature, Karel Zap, Ukrainian and Polish relationships, Ivan Franko.

Карел Зап – чеський літератор та етнограф. Він приїхав до Львова 1836 року як державний службовець – асистент бухгалтерії (займався прибутками від продажу тютюну і гербових марок). Натхненний думкою слов'янської єдності, якою він захопився ще в студентські роки, заприятелювавши з чеським поетом К. Махою, К. Зап поставив собі за мету більше дізнатися про культуру, побут і настрої суспільства, в якому він опинився. Це стосувалося насамперед двох основних етносів, які тоді населяли Галичину і Львів – українців і поляків.

Польське середовище в середині 19 ст. у Львові, зокрема і літературне, мало великий вплив на розвиток українсько-польських взаємин того часу. Тут виходили польськомовні часописи, серед них – «Gazeta Polska», «Kurjer Lwowski», які друкували актуальну інформацію щодо суспільно-політичних подій, культурного, мистецького життя міста, зокрема рецензії на твори, вистави, виставки. Виходили й літературні часописи та альманахи – «Haliczanin» (1830), «Słowianin» (1837), на сторінках яких були публікації і про українську народну творчість, переклади. Але важливим було і те, що К. Зап приїхав до Львова із наміром зацікавити, ознайомити галицьке суспільство з чеською літературою та зміцнити насамперед чесько-польські міжнаціональні стосунки. Річ у тім, що «польське питання» і в XIX ст. залишалося одним із найважливіших у тодішній Європі. Минуло лише п'ять років після поразки польського повстання 1831 року, в результаті якого в Королівстві польському Микола I ліквідував польський уряд, сейм і військо. Репресій зазнала і католицька церква, а унійну (сьогодні греко-католицька – С.К.) ліквідували. У Варшаві, і Вільнюсі було закрито університети. Польське політичне і культурне життя зосередилося у Кракові та Львові. Саме в Галичині було засновано політичну організацію «Об'єднання польського народу». К. Запові не могла не імпонувати воля до боротьби і незалежності, яку демонстрували поляки. Була ще одна обставина – масмо на увазі польську літературу як важливий чинник польської національної самосвідомості, як моральне і духовне джерело боротьби. У Парижі жив тоді А. Міцкевич, лідер польської еміграції і пророк польського народу. Безперечно, К. Зап читав працю А. Міцкевича «Książki narodu i pielgrzymstwa polskiego» (1932), оскільки цей твір привернув увагу європейської громадськості (його перекладали французькою, німецькою, англійською, італійською мовами), 1834 року появилвся друком «Пан Тадеуш». Таким чином, мотивація до вивчення польської літератури у К.Запа була, ось чому мету цієї публікації ми вбачаємо в тому, щоб з'ясувати основну проблематику публікації К. Запа у журналі «Časopis Českého Muzea» (далі «ČSM») у контексті ідеї слов'янської взаємності. Зауважимо, що цей аспект творчості К. Запа не досліджено.

Завдяки знайомству з польськими літераторами, які мешкали у Львові (А.Роцішевський, В. Богуславський), К. Зап вивчив польську мову та

заглибився у дослідження історії польської літератури і культури. Це спонукало його до написання відповідних оглядів у часописах «Květy», «Česká včela», «ССМ», у яких йшлося про діячів польської літератури – Кухарського, Мацейовського, Раковського, про важливі культурні події – відкриття нового театру Скарбка у Львові (тепер театр ім. М. Заньковецької), де ставилися п'єси Фредра, Корженьовського. Низка статей була опублікована у часописі «ССМ»: «Stručný přehled nejnovějších plodů literatury polské» («Короткий огляд найновіших творів польської літератури») – у 1838 р., «Literatura polská» («Польська література») – у 1838 р., «Nové spisy polské» («Нові польські твори») – у 1839р., «Nejnovější plody polské» («Найновіші польські твори») – у 1839 р., «Přehled současné literatury polské až do roku 1842» («Огляд сучасної польської літератури аж до 1842 року») – у 1844 р., декілька народознавчих статей, насамперед, це – «O duševním a básnickem životě lidu polského» («Про духовне і поетичне життя польського народу») – у 1840 р. і «Zorian Doluha Chodakowski» (1842). У своїх оглядах польської літератури К. Зап свідомо висловлював державницькі тенденції та ідеї чеських будителів національного літературного відродження. Поза тим він неоднаразово писав про панівне та несправедливе ставлення польської шляхти до українців, яке проявлялося у жалюгідному стані галицького шкільництва, народної освіти, і це деякою мірою вплинуло на критичну оцінку польської літератури.

За словами К. Запа, було декілька вагомих чинників, які сприяли розвитку польської літератури. Це не тільки вплив європейської літератури, а й те, що реформація в західній (католицькій) церкві не мала таких сумних наслідків як, наприклад, у Чехії. Ще один вагомий чинник – це польська мова, яка процвітала і завдяки польській шляхті у Литві та Східній Галичині розповсюдилася від Чорного моря аж до Балтійського, від Дніпра до Одри. Підсумовуючи, К. Зап констатує: «На наймогутнішу вітку західного слов'янства, тобто польську, освідченість західної Європи так глибоко вплинула, що тим самим напрям тілесного і духовного життя у Польщі дещо від східного слов'янства якби віддірвався, і промостив своєю власний шлях» [4, 54]. У публікації «Огляд сучасної польської літератури аж до 1842 року» К. Зап оглядає польську літературу від початку 14 ст., коротко описуючи всі основні етапи розвитку – літературу Відродження, бароко, класицизму, романтизму, не оминає увагою і сучасну йому літературу. К. Зап акцентує увагу на творах класиків польської літератури Відродження – Я.Кохановського та М. Рея, з творчістю яких пов'язують створення основ польської літературної мови, представників доби романтизму – А.Міцкевича, Ю.І. Крашевського, А. Горчинського, В. Поля.

У публікації «Огляд сучасної польської літератури аж до 1842 року» К. Зап пише також про представників «української школи» в польській літературі. Це польські письменники та поети доби романтизму, які в своїй творчості зверталися до української історичної тематики, зокрема писали

повісті, поеми про козацькі та гайдамацькі повстання, польсько-українську шляхту, описували побут, цікавилися фольклором, більшість з них народилися на Україні. За словами українського письменника і критика І.Франка, польська література була вбогою на селянські типи і постаті: «Створена представниками шляхетського стану... найбільше своїх променів розсипала по шляхетських дворах і панських палатах і там вона знаходила для себе найбільше матеріалу як в минулому, так і в сучасному. Простий народ, селянин появлявся в ній зрідка, звичайно як сіра, одноманітна маса, або як панський наймит...» [2, 144]. У публікації К. Зап оглядово знайомить своїх читачів із творчістю А. Мальчевського, Б. Залеського, С. Гощинського, М.Грабовського, Ю. Словацького, В.Поля, М.Чайковського. Про цих авторів К. Зап писав і раніше у публікації «Польська література» (1838), де докладніше схарактеризував їх твори, використавши і думки польських літературознавців у польських часописах, зокрема С. Яшовського, який зазначив: «Богдан Залеський з'явився у степах України, на землі історичних спогадів і поетичного життя, співчутливо об'єднаних в сумній думці козака. Цю зворушливу журбу, цю мінливу поетичну душу співу українців збагнув і перелив Залеський у свої думки; це було щось нове, він здивував і захопив своїх читачів...лідніс Україну до ідеалу поетичності» [3, 423]. К. Зап підкреслив, що деякі думи Б.Залеського у панських дворах стали вже народними, а це, на його думку, є дещо більше, ніж похвала критики. Іншим представником «української школи» у польській літературі був С.Гощинський. К. Зап розповів чеській громадськості про його найвідоміший твір – «Замок Каньовський», у якому, за словами К. Запа, автор показав те, чого лагідний геній Залеського уникав. У кінці свого огляду К.Зап наводить думку М. Грабовського про те, що представники «української школи» по-різному відображали українську тематику: «Гощинський нам показує Україну гайдамацьку, Залеський описує Україну козацьку, Мальчевський Україну польську, шляхетську. Перший обрав для себе дикі характери, криваві пригоди, прояви взаємної ненависті українця і поляка; інший милується мальовничим життям і лицарськими вчинками старших козаків; третьому дісталася найоб'ємніша частина: меланхолія цих місць і часів, – стосунки між сильнішими і найсильнішими...» [3, 428].

К. Зап добре знав історію українського народу і тому часто критикував польських літераторів «української школи» за необ'єктивне змалювання історичних подій, за зверхнє ставлення певної частини польського суспільства до українців і до їх мови.

І. Франко пише: «Українська школа» в польській літературі по своїм провідним думкам була і осталася більш чужою українському народові, ніж, н.пр., школа литовська Літературний, посередній вплив її на інтелігенцію в деяких зглядах був значніший, але й то більш негативно, ніж позитивно: примір поетів польських тої школи більше вказували на те, як

не треба писати для українського народу, ніж як треба» [1, 134].

В огляді «Стислий огляд найновіших творів польської літератури» К.Зап подає характеристику польської літератури за 1833-1838 рр., підкреслюючи: «Ця увага є дуже важлива і мусимо визнати, що ще у жодному столітті і за жодних умов література польська так ще красиво не розвивалася...як саме за нашого часу» [5, 562]. Так, автор коротко розповідає про творчість Ю.І. Крашевського, зокрема про твори на історичну тематику – «Рік власного панування Зигмунда III», філософсько-моральну – «Фантастичні нариси» (1832), «Імпровізація для моїх приятелів», історично-народознавчу – «Відень від початків до 1750 року», «Літературні, фантастичні та історичні мандрівки» (1838), поетичні твори у двох томах «Поезія Ю.І. Крашевського» (1838) та історичну драму «Гальшка» (1838) – історичний епізод, який, за словами К. Запа, наробив багато галасу у середовищі польської шляхти, в ньому брав участь князь Дмитрій Сангушко, який прагнув одружитися із княжною Ельжбетою Островською. (Варто зауважити, що твір під назвою «Гальшка, княжна з Острогу» («Eliška, kněžnička z Ostrohu») К. Зап переклав чеською мовою і видрукував у часописі «ССМ» за 1852 рік).

У цій публікації К. Зап зробив огляд і польських альманахів та збірників творів, які виходили впродовж 1837-1838 рр., він зосередився головним чином на змісті. Це такі польські альманахи як «Melitele», «Pierwiosnek», «Wianek», «Noworoczник dla dzieci», «Noworoczник literacki» та «Słowianin». Дещо докладніше оглянемо альманах «Słowianin», бо він виходив у Львові. К. Зап зазначає, що мало видань цього типу викликали такий резонанс у польських, чеських і німецьких часописах, як перший том альманаху «Słowianin». К. Зап стверджує: «...намір цього діла є гідний похвали...пан видавець намагається зі всієї сили догодити нинішнім потребам читачів, по-всякому про це дбає, щоб свою книгу зробити відгомонам духу та освіти нашого часу» [5, 572]. К. Зап оглянув лише перші два томи альманаху. Він звернув увагу на те, що поряд із творами польських письменників, які писали на історичні теми 17 ст., в альманасі були опубліковані й твори чеських письменників, зокрема, переклад чеської повісті на тему гуситської доби та декілька перекладів пісень В. Ганки.

У своїх публікаціях про польську літературу К. Зап оцінює ту важливу роль, яку в польському суспільстві виконували серійні видання («Encyklopedia powszechna», «Mała encyklopedia polska»), альманахи («Rusalka», «Wianek»), часописи, які виходили у Варшаві, Кракові, Львові, Вільносі («Gazeta Warszawska», «Biblioteka Warszawska», «Biblioteka narodowego zakładu imienia Ossolińskich» та ін.).

У публікації «Короткий огляд найновіших творів польської літератури» К.Зап також знайомить читачів із польським театром. Автор оповідає про польські театри у Варшаві, Кракові, Відні та Львові. Ми знаємо, що К. Зап цікавився історію міста Львова, опублікував на цю тему декілька

краєзнавчих студій, тому свою розповідь він розпочав з історії виникнення будівлі театру: «Тут міський театр перебудований з колишнього монастирського костелу і є з'єднаний в одній будівлі із редутовою залою...Вистави польські з німецькими чергуються таким чином, що за тиждень два-три рази по-польськи, чотири-п'ять разів по-німецьки» [5, 578]. К. Зап насамперед звернув увагу на репертуар польського театру у Львові за 1837-1838 рр., згадавши вистави за творами таких польських митців як Ю.Корженевський, А. Фредро, Я. Камінський, В. Богуславський, також драматичні вистави за творами В.Шекспіра, Ф.Шіллера. Не оминув увагою К.Зап і гастролі львівського театру у Станіславові та Тернополі. К. Зап пов'язує нову сторінку театрального життя у Львові із побудовою театру графа С. Скарба. Він вважає, що необхідно брати приклад з німецького театру, бо німецькомовне населення, яке проживало на той час у Львові, якби не мало своєї опери у Львові, то тут би не затрималося. Щодо польського театру, то К.Зап пише: «...галицьке суспільство і глядачі його [театр] всебічно підтримують. Мусимо широко визнати, що при скромних засобах дуже багато робить і наполегливо сприяє, щоб своєї справжньої мети досягти...» [5, 578].

Огляд «Найновіші польські твори» (1839) стосується публікацій польських авторів на історичну та народознавчу тематику, зокрема йдеться про В. Мацейовського, Т. Нарбута, Е.Рачинського. К. Зап не аналізує їхні твори, а лише коротко переказує їх зміст, зокрема, це твори: «Про братів чехів», «Польська корона», «Польські герби», «Галицькі старожитності». Стосовно народознавчої тематики, то К. Зап подав короткий зміст двотомного збірника Ж. Паулі «Пісні руського народу в Галичині», які вийшли у Львові. К. Зап вказує, що значна кількість пісень, яка знаходилася у цій збірці, була із збірок «Українські народні пісні» М. Максимовича та «Русалки Дністрової». Окрім того у Львові в друкарні П. Піллера вийшла друком праця «Галерея краєвидів Галичини» та річник, виданий за сприяння А. Горчинського. У цій же публікації він звертає увагу на високий рівень поліграфії у Варшаві, Лейпцігу, Львові. Щодо Львова, то він мав на увазі друкарню саме П. Піллера.

Коротко підсумовуючи, зазначимо, що К. Зап друкував огляди про польську літературу не лише у чеських журналах, а й у сербському часописі Станка Врза «Коло». Безперечно, публікації К. Запа про польську літературу треба розглядати у контексті слов'янських взаємин, вони свідчать про К. Запа як про прихильника ідеї слов'янської єдності. Його публікації відзначаються увагою до фактів польського літературного процесу і ґрунтовним знанням всіх етапів розвитку польської літератури. К. Зап наголошував на провідній ролі польської літератури слов'янському світі, зокрема у західних і південних слов'ян. Він високо оцінив і творчість представників і «української школи» в польській літературі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Франко І. Йосиф Богдан Залеський / І.Я. Франко. – К., 1955. – Т. XVIII. – С. 126–134; 2. Франко І. Польський селянин в освітленні польської літератури / І.Я. Франко. – К., 1955. – Т. XVIII. – С. 144–171; 3. *Zap K. Literatura polská / K. Zap // Časopis Českého Muzea.* – 1838. – S. 418-430; 4. *Zap K. Přehled současné literatury polské až do roku 1842 / K. Zap // Časopis Českého Muzea.* – 1844. – S. 53-260; 5. *Zap K. Stručný přehled nejnovějších plodů literatury polské / K. Zap // Časopis Českého Muzea.* – 1838. – S. 562-580.

Марченко Н.В. (Київ, Україна)

**Ретроспекція етнографічного матеріалу щодо святкування чехами
обрядового дійства «Їзда королів»**

Стаття присвячена дослідженню етнографічних матеріалів кінця XIX ст., в яких записано святкування чехами обрядового дійства «Їзда королів».

Ключові слова: етнографія, етнографізм, обряд, обхідні пісні, ритуалізація.

Статья посвящена исследованию этнографических материалов конца XIX в., в которых зафиксировано празднование у чехов народного гуляния «Езда королей».

Ключевые слова: этнография, этнографизм, обряд, обходные песни, ритуализация.

The aim of the reviewed is to describe the ethnographical materials by the end of XIX century, where was showed the observance of Czechs the ritual play named «Ride of Kings».

Key words: ethnography, ethnographism, ritual, songs for bypass, ritualization.

Етнографічний матеріал, який завжди цікавив людину і записувався нею, є літописним матеріалом, історією народу, створеного ним самим, оскільки соціально-філософська концептуалізація проведення певних обрядових дійств тісно перепліталася з соціально-філософською конкретизацією звичаєвого буття людини. Святкування, що паралельно супроводжували повсякденну роботу людини, стверджували її соціально-побутовий досвід, її традиційні уявлення про світобудову та відтворювали соціально-психологічну атмосферу духовного світу. Кожне свято мало «генетично спільну ідейно-змістову фольклорну основу» [10, 279], що передавалася віками, час-від-часу набуваючи дещо інших рис у того або іншого народу. Одним з великих свят, що святкує християнський світ, є свято Трійці, яке відзначається на 50-й день після Паски і яке в Україні називається Зеленими святами. На думку О. Воропая [2, 145], щось схоже на українські Зелені свята почали відзначати ще в стародавньому Римі – свято Розалії, що знаменувало початок літа. А з прийняттям християнства зелені свята були поєднані церквою зі святом Святої Неділі – з Трійцею. З огляду на теперішнє святкування Трійці та отримуючи інформацію про це давнє свято слов'ян з етнографічних джерел, варто зауважити, що святкування початку літа має свої джерела ще в дохристиянських віруваннях. М. Грушевський зазначав, що «в старих обрядових актах, в піснях і формулах, що супроводять різні